

Soubor díla F. X. Šaldy

Definitivní vydání zahajuje nakladatelství Melantrich péčí Společnosti F. X. Šaldy k desátému výročí Šaldovy smrti (4. IV. 1937). V redakci prof. dra Jana Mukařovského, prof. dra Václava Černého, doc. dra Felixe Vodičky a Jiřího Pistoriuse vyjde úplné Šaldovo dílo podle edičních zásad, o nichž se mluví v tomto prospektu. O grafickou úpravu svazků pečuje Karel Teige. Pořad díla byl rozvržen takto:

1. *Boje o zítřek*
2. *Duše a dílo*
3. *Život ironický a jiné povídky*
4. *Loutky i dělníci boží*
5. *Dramata*
6. *Dřevoryty staré i nové*
7. *Básně*
8. *Studie o české literatuře*

Moderní literatura česká; In memoriam Růženy Svobodové; Antonín Sova; O nejmladší poesii české; Mácha snivec a buřič; O naší moderní kultuře divadelně dramatické

9. *Studie o umění a básnících*

Umění a náboženství; Genius Shakespearův a jeho doba; Básnická osobnost Dantova; O t. zv. nesmrtelnosti díla básnického

10. a další: *Kritické projevy* (studie, kritiky, glossy a polemiky) z let 1892 až 1937. Každý svazek obsáhne kritické projevy Šaldovy z časového rozmezí 2—3 let. Jako poslední svazky bude znovu vydáno všech 9 ročníků Šaldova Zapisníku.

Celkem obsáhne souborné Šaldovo dílo asi 30 svazků. Jako první svazky se dostanou do rukou čtenářů:

• Duše a dílo

Základní dílo k poznání básnického rozpětí Šaldovy tvorby: kolem problémů romantismu, obzřejícího se v typických osobnostech cizího i domácího písemnictví, seskupil F. X. Šalda bohatou galerii výrazných portrétů vůdčích zjevů evropského i českého literárního vývoje: Rousseau, Ibsen, Zola, Flaubert, z českého písemnictví pak Mácha, Vrchlický, Březina, Sova a j. jsou tu podrobeni rozboru vpravdě kongeniálnímu.

Brož. 60 Kčs, váz. 80 Kčs

• Kritické projevy z let 1892—1893

Studie, kritiky, glossy a polemiky - knižně dosud nesebrané - z let prvního Šaldova kritického rozletu, jež jsou velmi podstatným přínosem k poznání duchovní atmosféry, v níž se rodila velká Šaldova osobnost.

Doplňkem souboru díla F. X. Šaldy je

• Jiří Pistorius: Bibliografie díla F. X. Šaldy

První úplná bibliografie knižního i časopiseckého Šaldova díla poskytuje dokonalý přehled všeho, co kdy vyšlo ze Šaldovy duševní dílny.

Brož. asi 120 Kčs, váz. asi 140 Kčs

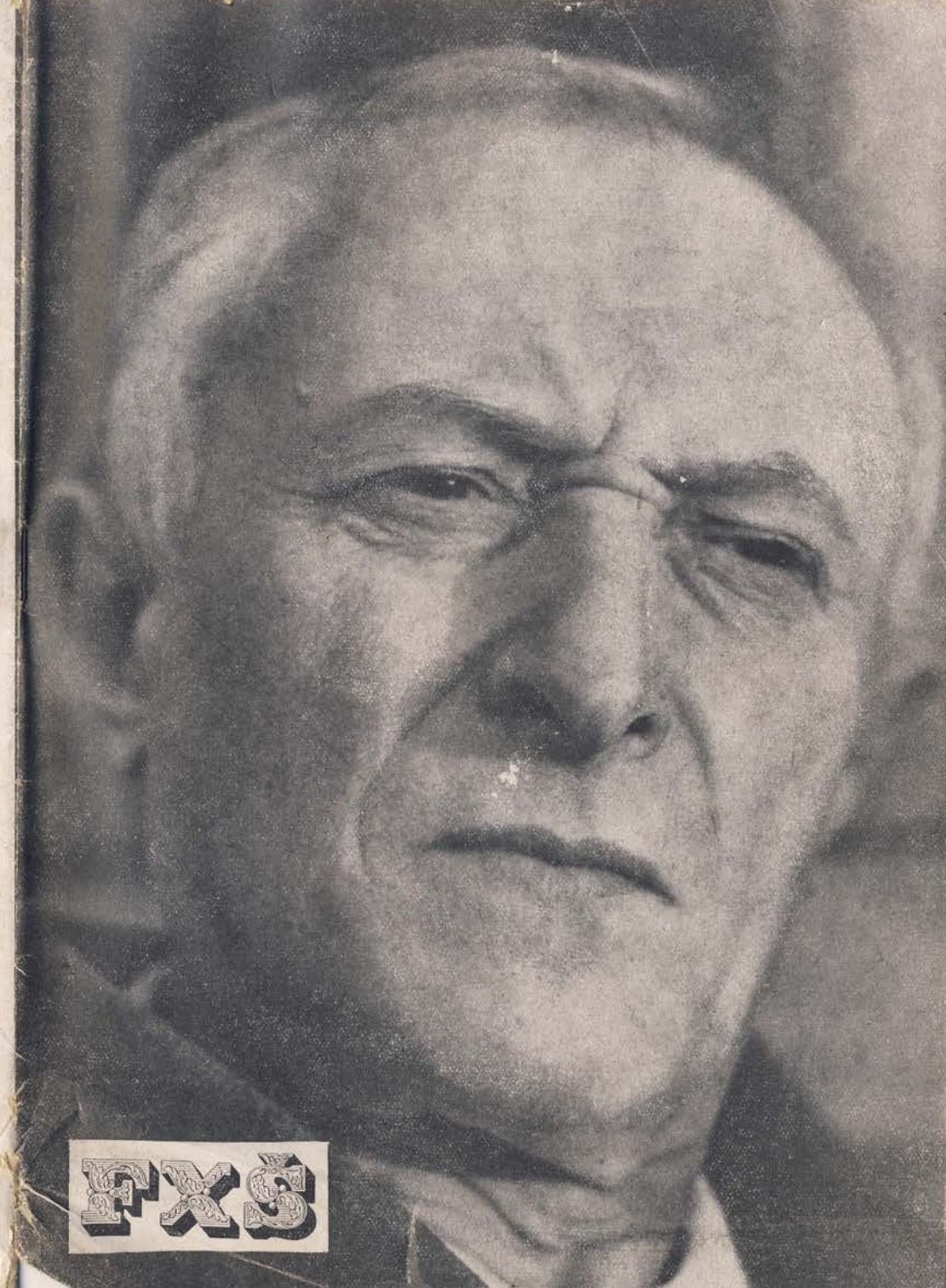
Soubor díla F. X. Šaldy

vydává

Společnost F. X. Šaldy v naklad. Melantrich

Praha XVI, Frenštýnska 4

Obdržíte u ... nebo přímo v nakladatelství Melantrich

FXŠ

KNIHKUPECTVÍ
JOSEF KUČERA
SMÍCHOV, PLZEŇSKA 33

KNIHKUPECTVÍ
JOSEF KUČERA

Soubor díla F. X. Šaldy

Melantrich

*Já čela svého před mocnými neponižil,
já chudasa jsem miloval, on drah byl mi.
Já lidskost vámi deptanou jsem přimil jen a výšil
a jídal rád chléb chudoby a tmy.*

*Vy báli jste se mne jak svého kata a jak svého soudce
a já jen někdo byl, kdo vydá svědectví.*

Z básně Svědek

Šalda stále živý

Jan Mukařovský

Letošním rokem uplývá první desetiletí od chvil, kdy byly napsány poslední řádky Šaldova Zapisníku, kdy sochař snal posmrtnou masku s tváře Šaldovy a kdy tělo velkého kritika spočinulo ve hřbitovní půdě. Po celých těchto deset let žil a žije podnes Šalda mezi námi. Děje se téměř pravidlem, že po smrti spisovatele, myslitele, veřejného činitele nastane na jistou dobu přechodné zmrtnění i jeho díla, jež zatlačeno novými aktuálnostmi čeká, až procitne k novému životu, trvalému, ale ne již bezprostřednímu. Dílo kritikovo pak má ještě víc možnosti než díla jiná, zapadnout nejen dočasně, ale i navždy zároveň s dobou, pro kterou bylo psáno, a s knihami, jež posuzovalo. Jak jinak je tomu s kritikami Šaldovými! Po leckterém z autorů, kterých se jeho posudky týkají, nezbylo už ani stopy, ale kritiky samy jsou plně živé — svědectví toho lze najít již v souborech Šaldova díla dosud vydaných.

Třeba připomenout také okolnost, že desetiletí, které právě uplynulo, nebylo lhotejný úsek času: svět se v něm otrásal v samých svých základech a na národ, pro který Šalda tvořil, dolehla nejtěžší doba jeho dějin. Mnohé hodnoty, do těch dob zdánlivě nesporné, vbledly nebo se rozplynuly, Šaldovo dílo se však za zlých dob nejen čtlo, ale bylo také pocítováno jako jeden z nejpádnejších argumentů proti porobě, jako slavnostní proklamace svobody. Okupanti ovšem nenáviděli i samo jméno Šaldovo a jediná slina, která se pokusila potřísnit Šaldovu památku, vytryskla z úst nejodpornějšího z quislingů. Dnes, za nové svobody a v obnoveném státě, patří Šaldovi kritikovi stejné místo v českém kulturním životě, jaké zaujímal za svého života: jeho měřítko hodnot je stále živé, jeho nárok na umění stále udává výši, které se umění má dobrat. Zapisník nevychází, ale otázka, jak by dnešní literatura a celé kulturní dění dopadly v soudu Šaldově, neklesla daleko ještě na otázku řečnickou — je dokonce velmi palčivá.

Jak pochopit tuto nezdolnou životnost Šaldova odkazu? Je dána především okolností, že Šalda je jediný dodnes český kritik osudem a určením. Lze o něm bez nadsázky tvrdit, že je tvůrcem české kritiky v tom smyslu, v jakém byl Mácha tvůrcem tradice české poesie, Smetana hudby, Mánes malířství, Havlíček novinářství. I před Máchou byli v Čechách básníci, i před Smetanou hudební skladatelé atd. Kdykoli však jde o sám základ české poesie, o její národní osobitost, dokonalost a o její závazek vůči národu, ozve se jméno Máchovo, stejně jako v hudbě Smetanovo, v malířství Mánesovo, v žurnalistice Havlíčkovy, v kritice pak Šaldovo.

Mnoho lidí u nás posuzovalo a posuzuje literaturu s větším nebo menším

důvtipem, s lepším nebo horším vkusem; bylo i je mnoho kritik dobré úrovně, občas se vyskytují i znamenité. Od dob obrození zastávala česká kritika s úspěchem svůj úkol a jsou mezi kritickými projevy i některé velmi slavné. Kritickým dílem byli Palackého i Šafaříkovi „Počátkové českého básnictví“, událost znamenala Havlíčkova kritika Tylova „Posledního Čecha“, rovněž Masarykův posudek Vrchlického „Exulantů“. Je příznačné, že ze jmenovaných mužů ani jeden nebyl kritik z povolání; šlo vesměs o osobnosti mohutné, ale svým určením, vlastní vahou svých prací tkvící v jiných oborech. Kritika profesionální prováděla své dílo poctivě, nevybočujíc však v podstatě ze skromné úlohy komentátorské a recensentské. Šalda je první z kritiků z povolání, kdo nikoli jediným posudkem, ale celým svým životním úsilím aktivně zasáhl do samého středu osudů české literatury, jediný, jehož dílo tvořivě zapůsobilo na její vývoj.

Nesmíme ovšem zapomenout, že příchod Šaldův není v dějinách české kultury náhoda: chvíle, kdy vystoupil, po kritikovi přímo volala. V jedné ze svých studií o Vrchlickém napsal Šalda: „Velikého básníka poznáš po tom, že přichází právě *čas*; kdy ho doba potřebuje, kdy po něm volá“. To platí *mutatis mutandis* i o něm samém. Objevuje se ve chvíli, kdy český národní život, rozběhlý od let šedesátých do prudkého vzestupu, volal po svém ukáznění, kdy Masaryk v „České otázce“ a v „Naši nynější krizi“ žádal důsledné domýšlení národní situace a národní ideologie, kdy se česká společnost, teprve nedávno vybavená z jazykového rozpolcení na složku českou a německou, počíná konstituovat jako svébytný celek, kdy mohutnější hnutí dělnické počíná svůj boj proti nedůslednému a improvizátorskému maloměšťáctví. Kritické zjevy se množí: vedle Šaldy je tu zejména Jindřich Vodák, F. V. Krejčí, Arnošt Procházka, Jiří Karásek. I když nepokládáme za správné řadit zjevy literární do stupnice: velký, větší, největší, je třeba říci jako zjištění objektivní, nikoli jako soud hodnotící, že Šalda je ze své kritické generace duch nejširší. Srovnáme jej jen se dvěma z vrstevnických kritiků, kteří jsou mu nejbližší: F. V. Krejčí má velmi jemný smysl pro uměleckou výstavbu básnického díla; jeho sociologické včtění do díla je však schematickejší než Šaldovo a Vodákovovo. Ve srovnání s Vodákem má opět Šalda navíc právě neobyčejný postřeh uměleckého tvaru.

Ještě jedna věc však vyznačuje Šaldu mezi ostatními kritiky jeho generace. Zevním jejím projevem je vlastnost, kterou lze označit jako schopnost současnictví. Šalda vyšel z generace symbolistické a po celý život nese její znaky; mezi ně patří na př. ironie, kterou od mládí do pozdního stáří vládl vítězně a ke hrůze svých odpůrců. Symbolismus, básnictví dvojího významového plánu, obrazového a nepřeneseného, probíhajícího současně, umožňoval totiž onu dvojznačnost každé věty a každého slova, které má ironie zapotřebí. Avšak přesto že byl a po leckteré stránce zůstal příslušníkem generace, s kterou vykročil do světa literární

tvorby, neměl Šalda nepravdu, když opětovně popíral své příslušenství k jakékoli generaci. Dovedl proniknout do tvořivé metody i do životního pocitu všech po sobě jdoucích pokolení, která zažil, dovedl každé z nich zařadit na příslušné místo vývoje literatury — a to již ve chvíli, kdy si po případech ještě samo sebe sdostatek neuvědomovalo — dovedl přesnými slovy formulovat jeho stanovisko a zhodnotit jeho přínos národní kultuře. Tato Šaldova schopnost prožívat umělecké útvary a názory, z kterých sám nevyrostl, nebo spíše jeho schopnost bezprostředního sžívání se s nimi má svůj zdroj ve vnitřní dynamice Šaldova kritického úsilí. Šalda se dovedl odpoutat od názorů a životního pocitu své vlastní generace proto, že vlastním předmětem jeho kritiky nebylo ani dílo ani jeho autor, ba ani nejenom literatura, nýbrž jejich prostřednictvím sám vývoj národního života, proces neustále plynoucí, daleko přesahující jedince i generaci.

Ze zaměření Šaldovy kritiky na národní život jako celek vyplývá i Šaldův poměr k umění. Třebaže po celý život neustával klást důraz na uměleckou stránku básnického díla a ač stále opakoval, že bez uměleckého dotvoření a domyšlení nesplňuje dílo svůj úkol, nebyl Šalda přívržencem umění pro umění; byl ovšem zároveň přesvědčen, že umělecké dílo slouží společnosti nejen svým thematem, ale celou uměleckou výstavbou a jejím řádem. Kdybychom si položili otázku, v čem podle jeho názoru záležela „služebnost“ (Šaldův termín), kterou od umění přísně požadoval a kterou je také hájil proti znevažování, shledali bychom jisté kolísání: jednou je podle Šaldy úkolem umění vnášet do života řád, po druhé vytvářet typ budoucího člověka, po třetí očisťovat člověka od společensky škodlivých vášní a sklonů (umění jako katharse) a snad ještě jiné funkce. Vysvětlení této zdánlivé kolísavosti názorů je v tom, že Šaldu nevedl zájem theoretický, který by jej nutil tvrdošjně rozpracovávat jediný názor; theorie mu byly nástroji, kterými se s úporností nemenší vědecké propracovával k nejlustnějšímu svému úkolu: ovlivňovat umění a jeho prostřednictvím národní život v celé jeho šíři a rozmanitosti. Tam, kde theoretické pojmy byly v přímé službě tohoto bytostného postoje Šaldova, nepozorujeme kolísání, nýbrž zákonitý, tvrdě důsledný vývoj, tak na př. při otázce individualismu. Pro mladého Šaldu byl pojem individua téměř metafysicky absolutní: individuum viděl jako ničím neurčené, s ničím nesouvztažné. Umělec tvoří pro sebe, pro své zdokonalení; v tom smyslu (a v duchu pojetí symbolistického) praví se v „Bojích o zítřek“ ve studii „Osobnost a dílo“: „Veliké umělecké dílo, i největší, je jen odštěpkem, který odletěl od dláta geniovi, od té krásné vnitřní sochy, již tesá ve tmě ze sebe a pro sebe veliký duch.“ Jak odlišně zní v dvacátých letech tohoto století — ve studii „Za Mauricem Barrèsem“ — přiznání Šaldy zralého, že máje odvahu domyslet problém individualismu, „nalezl kolektivitu jako základ a oporu“. Neznamená to, že by byl Šalda opustil svůj mladistvý individualismus — i ten

je jedním z trvalých příznaků jeho symbolistického původu — pochopil jej však jako dynamickou syntesu individua s kolektivem. To už není theoretické kolísání, nýbrž vývoj světového názoru a zároveň způsob vyrovnání kritika s vývojem národní společnosti.

Takové je nejvlastnější jádro Šaldova úsilí i podstata onoho kritického typu, který Šalda vytvořil pro veškerou další budoucnost české kultury. Konkrétní názory Šaldovy mohou ve střídě časů nabýt jiného smyslu, než jaký jim přikládal on sám, mnohé z nich pravděpodobně pozбудou aktuálnosti nebo budou překonány; to však, co je v Šaldově díle nepomíjivé, co bude platit, i kdyby se ta která další doba nedovedla vypnout k výši Šaldova kritického typu, je závazek, aby kritik nejen prostředkoval mezi uměním a obecnstvem, nýbrž aby byl, nebo aspoň usiloval být aktivním činitelem při vytváření národní ideologie a národní etiky.

Po této stránce je stejný pathos všech Šaldových děl, ať jsou to obecné úvahy, ať monografie o spisovatelích nebo celých uměleckých směrech a druzích, ať posudky děl jednotlivých. Teprve v celkové souvislosti Šaldova díla nabývá každá z jeho prací plného smyslu a dosahu. Je proto důležité, abychom znali Šaldu celého. Jednotlivé jeho spisy, ať velké, ať drobné, jsou jen zevní projevy úsilí nepřetržitě napjatého, které se ubíralo cestou velmi určitou k sebeuvědomění i zdokonalení národnímu. Až bude obecně dostupno Šaldovo dílo v celé své rozloze, ukáže se, jak mnohá z Šaldových aversí i lásek, zdánlivě osobní, měla své objektivní zdůvodnění v rozporu nebo shodě mezi zásadní koncepcí posuzovaného autora a kritika. Ukáže se také, kolik podnětů, právě pro dnešek důležitých, leží zasuto v pracích dosud málo přístupných. A ukáže se nakonec, že Šaldovo dílo, uvolněné časovým odstupem ze souvislosti s pomíjivými denními záležitostmi, z jejichž nárazů postupně rostlo, má svou důslednou vnitřní zákonitost a v ní i svou krásu.

Z myšlenek F. X. Š.

Tajemství talentu jest schopnost vývoje a růstu; čím větší byl vývoj básníkův, tím větší byl jeho talent. Malý talent opakuje a opakuje jen svou dovednost a svůj vtíp, přenáší tutéž formu na různé látky; veliký talent, ne jen že odpovídá na podněty a náповědi životní, ale odpovídá na každou z nich z nitra orgánem nově vytvořeným z tísne a nutnosti chvíle. Veliký talent jest syntetický: roste ze sebe a roste nad sebe; zůstává věrný sobě a přece přenáší se každým dílem do vyšší sféry; podjímá se nového úkolu a tvoří nový čin. Každé nové dílo, k němuž při-

stupuje, jest mu mnohem víc než nový námět, nová látka, nová práce, nový úkol — jest mu boj o nový čin, o nové území duchové země a nový styl.

Duše a dílo

Každý tvůrce — a čím větší, tím více — miluje svůj národ ne jako skutečnost, nýbrž možnost, jako látku nových a velkých možností, jako slib a záruku budoucích ctností: miluje ne dnešní empirii národa, nýbrž svůj sen a svoji viru národa očistěného, roztaveného a přelitého v ohni svého hněvu a své lásky a nositele svoji ražby a formy.

Boje o zítřek

Kritik bojuje o *poctivost* života, uměleckého a literárního: v tom jest smysl jeho poslání s hlediska společenského zdraví, vyšší společenské kalobotiky. Kritika nenávidí, smí nenávidět i jádře jen jedno: podvodníky, kteří podřívají umělecké zdraví, traviče studen uměleckých.

Boje o zítřek

Netoužil jsem v životě po ničem více, než seděti u nohou učitele a mistra, hodného toho názvu a lpěti na jeho rtech, a není mou vinou, že se mně toho nedostalo.

Duše a dílo

Ani v životě kulturně národním nic se nedává darmo. A jest možno říci jako všeobecné axiom zejména, že národ má takovou literaturu a takové umění, jakých zasluhuje. Literatura a umění v celku vracejí — a ovšem i s úroky — lásku a péči, které jim byly půjčeny na úvěr.

Časové i nadčasové

Všecka pravá tvorba jest *odosobení*. Sobectví ustupuje v ní lásce. Vystupuji ze svého já a jeho omezení, a přelévám se do osob jiných, mně posud cizích, do věcí, do kosmu. Myslím za ně, cítím za ně, jedním za ně. Spojuji se co nejužší s předměty, stávám se sám předmětným: mnohohlasným, mnohoosobným, mnohověcným.

Časové i nadčasové

Vzpomněl jsem si nejednou na slova, která mi řekl kdysi, před lety, tuším na konci let devadesátých, prof. Masaryk o methodách českého polemizování. Rozumí se, pravil tehdy, že všude, kde jsou literáti a kantoři, jsou spory a polemiky; ale jen u-nás vedou se tak demagogicky. Kdo není za jedno s majoritou, je hned lotr, a jen ho zničit i občansky!

Časové i nadčasové

Máš-li malý talent, nemusíš ještě nad sebou zoufat. Píli, vytrvalostí, neustávajícím trainingem můžeš jej zesílit, můžeš jej zhutnit a obohatit; může ti po letech narůst do značných rozměrů. Máš-li však malý talent a jsi-li při tom líný, zeptej

se, příteli, ihned strážníka na nejbližší cestu k Vltavě. Je to horší, než kdybys neměl talent žádný. Jakže definoval Flaubert genia? Píle, píle, a zas píle.

Šaldův Zápiskník, roč. 9.

Celkový plán Souboru díla F. X. Š. Felix Vodička

Právě v okamžiku, kdy přistupujeme k vydávání Šaldových spisů, je třeba si připomenouti dosavadní historii jeho sebraných spisů, abychom si ujasnili úkoly své edice ve srovnání s edicemi jinými.

Do literatury a do literárního vývoje zasahoval F. X. Šalda jako kritik celými knihami jen výjimečně. Neúčinnějším nástrojem jeho kritického postoje k literatuře byl zpravidla časopisecký článek, kritická studie nebo jen glossa, nebo dokonce útočná polemika. Proto byl tlak jeho kritického vystupování v literatuře již dlouho pocíťován, když teprve v roce 1905 vyšla první Šaldova kniha *Boje o zítřek*, soubor zásadních kritických studií obecnějšího dosahu literárního a uměleckého. *Boje o zítřek* byly však knihou Šaldova vyznání, nebyly retrospektivním souborem starší tvorby, byly programem Šaldy z roku 1905. Když pak Šalda v roce 1912 přistoupil k vydání svých *Spisů* v nakladatelství Unie, zamýšlel ani tu zachytit retrospektivní výbor z kritických zápasů let devadesátých, ale především knihy, které byly výrazem jeho současného úsilí literárního. Vedle 2. vydání *Bojů o zítřek* vyšel tam jako 2. svazek soubor statí *Duše a dílo*, v němž Šalda předvedl několik portrétů, jimiž se zabýval v roce 1912 nebo v letech těsně předcházejících. Ostatní tři svazky zahrnují Šaldovu činnost beletristického prosaika, svazek *Život ironický* a jiné povídky a román *Loutky i dělníci boží o dvou dílech*. Vydávání Šaldových *Spisů* bylo přerušeno v roce 1917. Po světové válce začalo nakladatelství Aventinum v roce 1925 vydávat *Dílo F. X. Šaldy*. Od předcházejících *Spisů* se lišilo tím, že ihned v 1. svazku přineslo výbor z Šaldových kritických statí z let devadesátých, 1. část *Juvenilii*. Ale již druhý svazek přinesl neorganicky novinku, Šaldovu komedii „*Tažení proti smrti*“. Předcházející dvě dramatické práce Šaldovy (*Dítě a Zástupové*) vyšly však již předtím v Aventinu mimo *Dílo* a nebyly ani později do *Díla* zařazeny. Obdobně i *Strom bolesti*. A tak aventinské Šaldovo *Dílo*, naznačující svým prvním svazkem, že předvede čtenářům Šaldovy mladistvé *boje o novou českou literaturu*, uvázlo druhým svazkem. Snad tu do jisté míry působily neshody mezi Aventinem a Unií, neboť Unie stále dotiskovala a prodávala *Boje o zítřek* a *Duši a dílo*, tedy právě ty knihy Šaldova díla, které byly na knižním trhu stále nejhledanější.

Po zániku Aventina převzalo vydávání Šaldových spisů nakladatelství Melantrich pod stejným titulem *Dílo F. X. Šaldy*. Ani v tomto případě nešlo o úplné

vydání všech spisů Šaldových, ale jen o 15svazkový výbor z díla Šaldova. Autor sám rozvrhl plán celé edice a pod jeho dozorem se uskutečňovalo vydávání od roku 1934 až do Šaldovy smrti. Pak vedl redakci *Díla* Bedřich Fučík. Právě okolnost, že Šalda sám nedokončil vydávání *Díla*, vnesla jistý nesoulad do celého vydání, i když vydavatel pokračoval v intencích naznačených Šaldou. Šaldova koncepce *Díla* byla zřejmě určována jeho hodnotícím soudem, jaký zaujal v letech třicátých k vlastním dílu. Vybíral pro *Dílo* jen ta díla, která podle jeho přesvědčení zahrnovala všechno podstatné a přitom životné nikoliv s hlediska minulosti, ale s hlediska přítomnosti a budoucnosti. O celkovém pojetí *Díla* svědčí dobře slova z předmluvy k „*Mladým zápasům*“, zahrnujícím výbor z „posudků, odsudků a útoků“ let devadesátých. „Tato kniha nechce být a není historická; nechce být a není sbírkou dokumentů literárně historických; nečpí a nechce čpět archivem. Co rozhodlo při výběru těchto čtyřiceti pěti statí, které tu uveřejňuji, jest jen síla jejich životnosti: žhavý dostřel do života, maximalistická vášně, která je bodá svou ohnivou ostruhou; jen to, že formulují problémy, které nám posud lezou, třeba s jiným jménem, za nehty; nebo přinášejí mé zkušenosti bolesti vykvašené, jež dosud ani nevystydlly ani neosleply a na nichž se může posud orientovat přítomnost.“ Právě proto, že se Šalda snažil celé své dílo znovu zpřítomnit a zkonkretisovat s hlediska svého pojetí daného problému nebo uměleckého výrazu v letech třicátých, bylo tím dáno i další hledisko pro redakci *Díla*: *právo na revisi textu*. Šalda je vyslovil takto: „Pokavád to které dílo básníka nebo umělce zajímá a vzrušuje, pokud se jím obírá ve své mysli, pokud ho znepokojuje, potud není dotvořeno; a potud má umělec nebo básník nejen nezadatelné právo, nýbrž přímo svatou povinnost, nenechat je ležet jako mrtvý balvan ve své dílně, nýbrž pracovat na něm, dotvářet je ze všech sil, přibližovat je co nejvíc dokonalosti.“ A tak nejen že v *Díle* vyšel Šaldův román *Loutky i dělníci boží* v nově přepracovaném jednosvazkovém vydání, ale vzhledem k tomu, že se Šalda díval na činnost kritickou obdobně jako na činnost básnickou, byl přepracován i text výborů kritických statí v *Mladých zápasech* a v *Časovém i nadčasovém*. To, co zamýšlel uskutečnit Šalda jako autor zaujímavější vztah k vlastním dílu, nebylo možné realizovat po smrti autorově. Kde dříve rozhodovala o výběru a textu vůle autora, bylo nutno nastolit nyní při výběru autoritu novou. Tak si při výběru básní do svazku poesie „*Nova et vetera*“ pomohl vydavatel tím, že o výběru rozhodla celá komise, sestavená z několika básníků. Při vydání „*Duše a dílo*“ vycházelo se sice z původních záměrů autorových (do svazku byla zařazena stať Neruda poněkud nekonvenční z Šaldova zápisníku a stať o Sovovi byla nahrazena novější sovětskou studií ze *Zápisníku*), ale ostatní úmysly Šaldovy směřující k přepracování a přehodnocení některých jiných portrétů nebylo možné realizovat.

Jakmile byla Šaldova společnost postavena nyní po druhé světové válce před úkol připravit vydávání Šaldových spisů, bylo jí zřejmé, že nemůže setrvat na Šaldově koncepci Díla a že musí přistupovat k odpovědnému dílu, seznamovat veřejnost s Šaldovým literárním odkazem s jiného hlediska, než jaké ke svým spisům zaujímal sám autor. Neznamená to, že Šaldova koncepce Díla nemá svou hodnotu; melantrišské Dílo F. X. Šaldy zůstane vždy ve svém celkovém plánu i ve svazcích, jež mohl Šalda sám k vydání připravit, výrazem stále vůle znovu dotvořovat a zpřítomňovat, co již bylo uveřejněno a co se již v určité podobě stalo majetkem veřejnosti. Je zároveň významným dokumentem Šaldova uměleckého a kritického vývoje, i dokladem toho, jak Šalda v posledních třech letech svého života retrospektivně přehlížel a hodnotil své vlastní dílo. Dnes se však nemůžeme již spokojit jen s pouhým výběrem, dnes cítíme povinnost seznámit širší veřejnost s celým dílem Šaldovým. Tento cit povinnosti je určován jak vědomím velikosti Šaldova díla a jeho významu v české kulturní tvorbě, tak především okolností, že Šalda reprezentuje tvůrčí typ kritické osobnosti vskutku příkladně. Šaldovo dílo zahrnuje v sobě živý kritický komentář k českým literárním a kulturním dějinám od počátku let devadesátých až k předvečeru druhé světové války. Uvědomit si dosah jeho působení v každé chvíli vývojového procesu, do něhož svým dílem tak intenzivně a podnětně zasahoval, to je cíl, jemuž má sloužit naše vydání. Šaldovo dílo je neodmyslitelnou součástí našich moderních kulturních dějin, jeho kritické i polemické projevy byly určeny veřejnosti a také na ni působily, máme proto právo, abychom toto veřejné literární působení Šaldovo uchovali v lidské paměti v celém jeho rozsahu a v původním jeho smyslu.

Připravovaný *Soubor díla F. X. Šaldy*, redigovaný výběrem Šaldovy společnosti, zahrne proto všechnu Šaldovu tvorbu básnickou i kritickou, knihy, studie, kritické stati, referáty, polemiky a glossy. Jak tento soubor třídit a podle jakého hlediska organisovat jeho svazky? Především je jasné, že musíme odlišit poesii, dramata a krásnou prózu od Šaldova díla kritického a publicistického. Poněvadž chceme zachytit všechno, připojíme k „Životu ironickému a jiným povídkám“ i jeho starší povídkové práce knižně dosud nevydané, kdežto k „Dřevorytům starým i novým“ připojíme knižně nevydané prózy z doby novější. Básně budou vydány v úplném souboru; „Loutky i dělníky boží“ hodláme vydati v znění posledním, právě proto, že jde o dílo básnické, které autor může stále přetvářet. Dramata vyjdou v jednom souborném svazku.

Složitější je otázka Šaldova díla kritického, chceme-li skutečně vydati všecko*. Je nesporné, že musíme respektovat takové knižní publikace Šaldovy,

* Otázku úplnosti je třeba posuzovat s hlediska Šaldova díla literárního, t. j. nebudeme na př. uveřejňovat bezvýznamné redakční poznámky technického charakteru. Úplnost je konečně závislá na bibliografických pomůckách vydava-

jako jsou „Boje o zítřek“ nebo „Duše a dílo“. Ale jsou tu i drobné knižní publikace, z nichž některé časopisecky ani nevyšly, byly vydány jako knihy hned v době vzniku a které proto zasluhují, aby byly sebrány v samostatné soubory. Zamýšlíme z nich utvořit dva svazky, *Studie o české literatuře* (Moderní literatura česká, In memoriam Růženy Svobodové, Antonín Sova, O nejmladší poesii české, Mácha snivec a buřič, O naší moderní kultuře divadelně dramatické) a *Studie o umění a básnících* (Umění a náboženství, Genius Shakespearův a jeho doba, Básnická osobnost Dantova, O t. zv. nesmrtelnosti díla básnického). Pro všechny ostatní kritické a časové projevy publicistické uplatňujeme v Souboru díla F. X. Šaldy hledisko historické a chronologické.

Dali jsme přednost hledisku historickému před thematickým vědomě, neboť kritik působí silou své aktivity především v dané chvíli a s hlediska dané situace. Máme však pro toto hledisko jistý pokyn a souhlas přímo v Šaldově díle. Šaldovým kritickým potřebám nejlépe vyhovoval *Šaldův zápisník*, vydávaný od roku 1928. Tam se Šalda mohl nezávisle a v plném bohatství a v plné rozmanitosti svého projevu a výrazu vyrovnávat s danou kulturní a politickou skutečností. Právě proto, že tento Šaldův zápisník byl tak osobitým projevem Šaldovy pracovní a vydavatelské techniky, hodláme vydati tento Zápisník i v Souboru v celistvé podobě, pouze beletrii přeradíme do souborných knih beletristických. Ale obdobně jako v Zápisníku působil Šalda již dříve, i když neměl vždy tu nezávislost a ty publikační možnosti jako ve svém vlastním časopise. Hodláme proto metodu Šaldova zápisníku prodloužit zpětně do minulosti a budeme v jednotlivých svazcích historické řady Šaldových spisů zachycovati Šaldovo publicistické působení podle jednotlivých roků, při čemž jednotlivé svazky zahrnou podle množství materiálu po případech i let několik.

Takto budou uvedeny všechny publicistické projevy Šaldovy do historické souvislosti, bude možné je sledovati v původním jejich smyslu a významu a bude možné zhodnotit i jejich časově daný dosah. Tento postup ovšem nese s sebou, že jsme nemohli do souboru díla převzít „Juvenilie“, „Mladé zápasy“ a „Časové i nadčasové“ jako celky, tedy svazky, které Šalda sám uspořádal. Zatím co „Boje o zítřek“ a „Duše a dílo“ byly však výrazem Šaldova kritického postoje v době, kdy obě knihy po prvé vyšly, byly „Juvenilie“, „Mladé zápasy“ a „Časové i nadčasové“ jen retrospektivami, pořizovanými dodatečně, když Šalda připravoval pro své Dílo z minulých projevů výbor toho, co si zasluhovalo knižní publikace i z časového odstupu. Ostatně kdybychom zařadili tyto svazky do svého Souboru, pak bychom rozbili organizaci spisů k úplné nepřehlednosti. Bylo by třeba vy-

telů. Šaldova společnost má tu výhodu, že se může při své práci opřít o bibliografii Šaldových spisů, kterou pořídil *Jiří Pistorius* a která vychází knižně v nakladatelství Melantrich.

tvářeti svazky z tříště drobných článků a polemik, které by se bez souvislosti s ostatními studiemi jinde publikovanými staly pro čtenáře těžce srozumitelnými nebo by při své izolovanosti zaváděly k představám skresleným. Okolnost, že zařazujeme všechny studie do historického kontextu, nutí nás ovšem k tomu, abychom se vrátili k původnímu textu a toliko v poznámkách budeme moci zachytiti významnější věcné odchylky v Šaldových pozdějších retrospektivních vydáních knižních.

Do souboru Šaldova díla patří i Šaldovy příspěvky do Ottova Slovníku naučného. Budou-li podmínky pro vydávání spisů příznivé, vydáme i tyto studie knižně; tyto příspěvky jsou dnes ve veřejných knihovnách a studovných poměrně dostupné, takže potřeba jejich vydání není tak naléhavá jako u ostatních děl Šaldových.

Zdalo by se, že zdůrazněním historického hlediska v plánu Souboru díla F. X. Šaldy nepřihlíželi jsme dostatečně právě k jeho životnosti, kterou měl Šalda sám vždy tak na mysli. Nepochybujeme však, že i v tomto uspořádání bude mít Šalda dnešnímu čtenáři co říci, že i dnešní čtenář bude moci konfrontovati Šaldovo řešení problémů v minulosti se situací přítomnou. Zato mu naše uspořádání Souboru vedle jednotlivých stále živých problémů umožní sledovat ještě navíc životnost jako trvalou vlastnost Šaldovy kulturní aktivity, stále neúnavné a stále znovu a znovu se ponořující do všeho dění se snahou novou skutečnost nejen pochopit, ale i vytvářet. Není právě tento aktivismus jako trvalý postoj ke skutečnosti něčím, čeho stále potřebujeme a co jediné zaručuje i plnost kulturního života v přítomnosti? V tomto smyslu je Šaldovo dílo aktuální celé a právě postup historický odhalí „pathos a inspiraci“ Šaldova díla kritického v plném jejich rozsahu.

V pojetí současníků

Nelze zamlčeti, že Šalda i při svém uznávání a pro literaturu epochálním díle jest dodnes nedořešený problém a že jest zahalen mlhou nadsázek, předsudků i nedorozumění, již bude rozptýliti.

Šalda nezemřel a nezemře ještě dlouho. Byl, je a dlouho ještě i bude aktualitou.

Albert Pražák

Nenáviděl však od počátku kompromisů, nemínil ani na okamžik zdržeti pád přežilých a vyžilých hodnot neb občerstviti je dokonce drobnými melioristickými opravami; již tehdy mu platilo rozhodné: buď — anebo. Arne Novák

To, čím mne F. X. Šalda především uchvacuje, je odvaha. Obhájí právo myšlenky s pevností, jež se nikdy neodchyluje a nikdy nezpozdíla. Jestliže se téměř všichni spisovatelé potřeštili, sloužíce kde jakým pánům z periferie umění, vyznává Šalda jedinou služebnost: duchu a tvorbě. V dobách tak dokonalého úpadku mužných mravů zachoval si F. X. Šalda sám schopnost mluvit plným hlasem.

Vladislav Vančura

Snad se to bude zdát paradoxní, ale přesto zůstane pravda, že všechny Šaldovy myšlenky se točí kolem záhady národnosti a českosti, že chápe dosah té záhady jakožto ústřední, jakožto podklad svého vědomí a svědomí, svého myšlení a básnění. Jeho češství spojuje nejbřitčím kritiku se vzníceným výhledem do budoucnosti. Je proniknuto přesvědčením o nutném vzestupu k pravé, svobodné světovosti, spolu však vědomím životodárných míz, které proudí z kořenů hluboko zapuštěných do rodné půdy. Bojuje proti těsným obzorům a předsudkům, nesklání se však pokorně před nižádným z velkých národů, ježto ducha domácího prostředí má za rovnocenného kterémukoli z podání širého světa.

Čemu zůstává věren, ba co ze své dosavadní cesty jen ještě jednoznačněji vyzvedá za hlavní předmět svého snažení a horlení, je mimo jiné: boj proti malosti a měšťáctví; odpor k oficiálnosti; a výzva: buď, kým jsi!

Otokar Fischer

Podivuhodný osud. Vážili jsme si v něm básníka, milovali jsme v něm a slavili kritika, čekali jsme někdy na jeho soudy obecně kulturní a sociálně-politické. A přece jen krátký čas uběhl od jeho skonu a poznali jsme ve svých srdcích — a budoucnost, v to pevně věřím, učiní z tohoto pocitu poznanou pravdu — že byl Šalda vynikajícím zjevem ethickým, že jsme mu všichni, ten vědomě, onen nevědomky, podléhali jakožto učitelé života stejnou měrou jako kritiku a básníkovi a že jeho odchodem utrpěli jsme *spíše* újmu vitální než újmu na jistotě našich uměleckých soudů.

Šalda vejde do budoucnosti především jako *typ ethosu*, jako zjev hlavně mravní, jako příklad života úsilovně hrdinského.

Václav Černý

Před válkou vrátil mi jednu verše, ačkoli mi dříve tiskl, a tu se mne zmocnila zlost. Ne na Šaldu, nýbrž na sebe, protože ty verše byly skutečně asi špatné, poznal jsem to, když jsem si je znovu přečetl a v hlavě mi zůstala věta z Šaldova dopisu, v níž se mluvilo o tom, že verše nejsou sice horší předešlých, otištěných, ale „chtěl bych, abyste stoupal“, stálo na konci.

Poznal jsem brzo, sleduje Šaldovo dílo, že slova: stoupat a růst se v něm objevují mnohem častěji, než která jiná.

Josef Hora

K hlavním vydavatelským úkolům, před které jest nyní nová redakce *Souboru díla F. X. Šaldy* postavena, patří nepochybně vedle celkové osnovné koncepce *Souboru* také stanovení a vypracování edičních zásad.

Je samozřejmé, že cílem naší snahy je dosažení textu autentického. Zásadně přístupují vydavatelé k tištěnému (poslednímu) textu, t. j. k časopiseckému nebo knižnímu znění Šaldou autorisovanému, jako k *edičnímu východisku*. Jen v případech, kde vzniknou některé pochybnosti, přihlídneme i k rukopisu, pokud jest výjimečně zachován.

Nicméně i tak bude v našich vydavatelských zásadách uplatněna dvojitá metoda, logicky vyplývající z nového hlediska celkového plánu vydání, jež má tentokrát zachytit úplně kritické i básnické dílo Šaldovo. Znamená to, že jednak celé beletristické dílo, jednak takové knižní publikace, jež jako celky zůstanou nutně respektovány (na př. „Boje o zítřek“ nebo „Duše a dílo“), budou tištěny podle posledního autentického a Šaldou přehlédnutého znění knižního. To jest: „Život ironický a jiné povídky“ bude otisknuto podle pátého, retušovaného vydání z r. 1936, „Loutky i dělníci boží“ podle posledního, jednosvazkového znění z r. 1935 a prózy „Dřevorytí starých i nových“ podle textu knižního z r. 1935. Básně, vydávané tentokrát nikoli již jako pouhý výbor, nýbrž v úplném souboru, otiskneme z jejich časopiseckého nebo novinového uveřejnění; tam, kde by se případně objevily odchylky, přihlídneme k rukopisu, pokud bude výjimečně po ruce. „Boje o zítřek“ budou vydány jako nezměněný otisk 4. vydání (1922) — posledního za života Šaldova; 5., posmrtné vydání připravené B. Fučíkem bylo totiž postiženo zásahy protektorátní censury. Stejně v případě „Duše a díla“ se přidržíme posledního vydání Šaldova (třetího), vracejíce se k jeho původnímu uspořádání, obsahujícímu studii „Antonín Sova, sensitiv a visionář“, která v posmrtném 4. vydání byla nahrazena statí „Některé problémy sovovské“ ze „Zápisníku“.

Naproti tomu Šaldovy kritické projevy, t. j. studie, články, kritiky, glossy a polemiky, uspořádané v chronologickém pořadí od počátku jeho významné činnosti v „Literárních listech“ r. 1892 až po poslední stati ze „Zápisníku“, budou otiskovány podle původního textu v revui nebo v novinách, kde po prvé byly uveřejňovány. K časopisecké verzi, jako výchozí, bude přihlídnuto i při otiskování těch studií a statí, které byly Šaldou zařazeny do některých z výborů jeho starších prací, do „Juvenilí“, „Mladých zápasů“ nebo „Časových i nadčasových“, a které při této příležitosti byly někdy méně, někdy podstatně

měněny, retušovány a přepracovány. Dostatečným odůvodněním nerespektování Šaldovy pozdější redakce jeho starších článků jest vydavatelům nutnost zachování historického kontextu v úplném chronologickém vydání, v němž by vkládání některých stylisticky i věcně přepracovaných statí, které odrážejí pozdější (časově odlehlý) vývoj Šaldova názoru, působilo rušivě. Odůvodnění podporuje ostatně i ona okolnost, že Šalda nepořádal tyto svazky jenom s hlediska historické retrospekce, nýbrž spíše s hlediska přítomnosti a aktuálního účinku. Tam, kde půjde o podstatné odchylky rázu věcného, nikoli stylistického, bude v poznámkovém aparátu uvedena každá změna a každá retuše, již Šalda provedl. Týká se to zejména pětáctyřiceti kritických článků „Mladých zápasů“ z r. 1934, jejichž knižní znění se od původního textu z let devadesátých odchyloje nejpatrněji. Třetím odůvodněním jest nám též poukaz na to, že pro badatele i čtenáře, zajímajícího se o novější knižní verzi v úplnosti, je tu vždy po ruce příslušný výbor, v našich knihovnách snadno dostupný.

Řada kritických projevů z let 1892—1937, vytvářející v celku mohutný obraz téměř půlstoletého vývoje české moderní kultury a Šaldovy výjimečné tvůrčí účasti na ní, obraz vývoje Šaldy-kritika a jeho aktivního postoje k českému dění nejen literárnímu, ale i obecně kulturnímu a zčásti i politickému, obsáhne přibližně 20 svazků včetně znovu vydaných ročníků jeho „Zápisníku“. Šaldův Zápisník, z něhož při přetisku bude vynechána veškerá beletrie, básně i povídky, bude při úsporné sazbě zařazen vždy dvěma ročníky do jednoho svazku. Rozsah každé knihy zaujme Šaldovo kritické dílo z 2—3 let; rozhodující pro počet let v jednotlivém svazku bude jen vnější okolnost rozsahu. Jednotkou vnitřního členění jest kalendářní rok. Uvnitř tohoto chronologického vymezení budou vydány veškeré studie, kritiky, glossy, polemiky, úvody ke knihám, stati ve sbornících atd., bez jakéhokoli thematického hlediska. Pro přehlednost bude však kritické dílo z jednotlivého roku rozděleno do dvojího pásma: essaye, studie a velké kritiky budou tvořit pásmo první, zřetelně — i typograficky — odlišené od pásma gloss, menších recenzií a polemik, podepsaných pouze šifrou. V jistém smyslu bude tu tak do těchto svazků přenesena vnější metoda „Zápisníku“. Rozhodujícím hlediskem pro rozdělení článků do dvou řad uvnitř každého roku jest celkový ráz projevu (na př. rozdíl mezi studií a glossou nebo referátem), po případě závažnost obsahová (větší kritika zásadního rázu patří k řadě studií) nebo okolnost, zda je článek Šaldou podepsán, či pouze šifrován. Každý svazek bude doplněn rozsahově úměrným poznámkovým aparátem. Vydavatelské poznámky, uvedené na konci knihy, mají sloužit především orientaci čtenáře Šaldova díla, pokud jde o objasnění přímých souvislostí určitého článku. Nejsou v žádném případě rázu obecně encyklopedického, slouží především k bibliografickému odkazu k časopiseckým statím a glossám, na něž Šalda reagoval, k polemikám

Šaldových odpůrců, stručně podávají i jejich obsah nebo významnější citát z nich. Jindy je jejich úlohou vysvětlení některých podrobností věcných, připomínka historické souvislosti, inspiračních okolností vzniku jednotlivých statí nebo záznam o stylistických a především věcných změnách v knižním přetištění článku.

Vlastní ediční zásady *Souboru díla F. X. Šaldy* spočívají v rozhodnutí vydavatelů uveřejnit autentický, nezměněný přetisk Šaldova textu. Lze je v této stati načrtnouti jen rámcově. Znamená to, že se zdržíme jakýchkoli úprav, opravujíc pouze zřetelné chyby tiskové a zřejmé chyby gramatické, v interpunkci doplníme na př. čárky před spojkou *že*, zájmenem *který* a pod. Pokud jde o pravopis, budeme upravovat ve shodě s dnešní pravopisnou normou jen potud, pokud tím nezasáhneme do jazykové stránky textu, do zvláštností Šaldova slohu a dobových jazykových zvyklostí. Omezíme se tedy na pravopisnou úpravu v čistě formálních případech, jež nezasahují na př. do kvantity samohlásek nebo do hláskového složení jednotlivých slov atd. Nejvíce úprav objeví se v pravopise cizích slov. V knižních dílech, majících více vydání, přihlédneme v případech pochybnosti také k vydáním předchozím — bude-li ovšem patrné, že odchylka v posledním vydání nevznikla ze záměrné Šaldovy opravy. Zvláštnosti a odchylky tvaroslovné ovšem ponecháme. Všechny tyto vydavatelské zásahy, ať patří do kategorie zřejmých chyb tiskových či do kategorie formální pravopisné normalisace — t. j. úpravy, jež nikterak neporušují autentičnost textu — nebudeme pak již v seznamu jednotlivých případů uvádět, abychom tak příliš nezatížili ediční aparát.

Soubor díla F. X. Šaldy

vydává

**Společnost F. X. Šaldy
v nakladatelství Melantrich**

Praha XVI., Jungmannova 4

Obdržíte u všech knihkupců nebo přímo v nakladatelství Melantrich

**KNIHKUPEČTÍ
JOSEF KUČERA
SMÍCHOV, PLZEŇSKÁ 33.**